

ЦЕНТР
ЕКОНОМІЧНОЇ
СТРАТЕГІЇ

АНАЛІТИЧНИЙ БРИФ

ТЮТЮНОВІ ВИРОБИ В УКРАЇНІ: СТАН РИНКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ

wiiw

The Vienna Institute for
International Economic Studies

ПІДГОТУВАЛИ:

Юрій Гайдай, старший економіст

Денис Ящук, молодший економіст

ДАТА:

29 листопада 2024 року

ЗМІСТ

1. Головне	4
2. Споживання тютюнових виробів домашніми господарствами України, кількість та вартість.....	5
3. Ціноутворення.....	11
4. Продажі та податкові надходження.....	11
5. Поточний та майбутній дизайн акцизного податку	14
6. Моделювання впливу підвищення акцизів.....	18
7. Виробничі потужності та імпорт тютюнових виробів в Україні	19
8. Нелегальне виробництво та продаж тютюнових виробів	24
9. Висновки.....	27

Центр економічної стратегії – незалежний центр досліджень державної політики. Завдання ЦЕС – підтримка реформ в Україні з метою досягнення стійкого економічного зростання країни. Центр робить внесок у розробку стратегії економічного зростання України, здійснює незалежний аналіз найбільш важливих аспектів державної політики, а також працює над посиленням громадської підтримки реформ. Заснований у травні 2015 року.

Наші принципи:

Економічна свобода (лібералізація, дерегуляція, приватизація)

Вільна та чесна конкуренція

Менша роль держави за підвищення її ефективності

Інформаційна прозорість та свобода слова

Верховенство права та захист приватної власності

Здорові та стабільні державні фінанси

Економіка, що створена на засадах знань.

Для більш детальної інформації про ЦЕС просимо звертатися до В'ячеслава Ноздріна, директора з комунікацій (тел.: (044) 492-7970, office@ces.org.ua).

Також запрошуємо відвідати наш сайт www.ces.org.ua та слідкувати за нами у соціальних медіа facebook.com/cesukraine чи twitter.com/ces_ukraine.

---

1. ГОЛОВНЕ

Український ринок тютюнових виробів має низку особливостей, що відрізняють його від ринків Європейського Союзу та інших подібних ринків.

23% дорослого населення споживають тютюнові та нікотинові вироби щодня, ще 4% - менш регулярно. Частка тих, хто споживає тютюнові вироби щодня, є найвищою у наймолодшій віковій групі 18-29 років і зменшується з віком, що може підтверджувати припущення про розворот тенденції поширеності куріння від спадної до зростаючої.

Сигарети залишаються найпопулярнішим продуктом серед усіх вікових груп, окрім 18-29 років, де сигарети, ТВЕНи та електронні сигарети мають однакову частку - 43-44%. Молодь схильна починати споживання з нових видів тютюнових та нікотинових виробів, а також споживати декілька видів одночасно. Позитивна кореляція між рівнем доходу людини та рівнем споживання тютюнових виробів свідчить про те, що цінова політика впливає на споживання.

Роль акцизних надходжень від тютюнових виробів в останні роки зросла, в тому числі завдяки підвищенню ставок акцизів. У грудні 2017 року Україна затвердила семирічний план підвищення акцизного податку на тютюнові вироби на 20% щорічно. Це мало забезпечити наближення до Директиви ЄС щодо мінімального акцизного податкового зобов'язання на рівні не менше 90 євро за 1000 одиниць до 2025 року.

Оскільки такий графік не дозволяв досягти рівня оподаткування, встановленого ЄС, через більшу девальвацію української гривні, спричинену повномасштабним вторгненням Росії, виникла необхідність переглянути ставки акцизного податку з метою поступового досягнення мінімального рівня, встановленого Директивою ЄС 2011/64/ЄС.

Як результат, у червні 2024 року Верховна Рада України ухвалила новий тютюновий законопроект № 11090 у першому читанні, а в грудні 2024 року Закон було прийнято в цілому.

Закон передбачає встановлення акцизних ставок у євро з випереджаючим графіком підвищення, який дозволить досягти мінімальних вимог ЄС до 2028 року, коли акциз на сигарети досягне 90 євро за 1000 штук. Крім того, з вересня 2024 року Україна запровадила акциз на нікотинові подушечки для перорального застосування, ставши лише десятою країною з таким акцизом серед країн-членів та кандидатів на вступ до ЄС.

Недоліком є те, що законодавці відокремили зростання акцизів на ТВЕН від зростання акцизів на сигарети, встановивши цільовий акциз у 2028 році на 20% нижчим, ніж на сигарети.

Аналіз фіскального впливу підвищення акцизів на тютюнові вироби, проведений на основі податкової моделі, розробленої Віденським інститутом міжнародних економічних досліджень, показує, що

скориговані на інфляцію надходження від акцизів на сигарети зростуть з 73 млрд грн у 2024 році до 97 млрд грн у 2028 році, тоді як очікувані прибутки галузі залишаться практично незмінними, повернувшись до помірної зростання у 2028 році. Відокремлення акцизів, ймовірно, спричинить часткову зміну споживчої поведінки на користь ТВЕНів. На початковому етапі обсяг споживання ТВЕНів знизиться з 6 855 млн. одиниць у 2023 році до 5 424 млн. одиниць у 2028 році, але після 2026 року прогнозується зростання споживання ТВЕНів. Такий підхід до акцизної політики також призведе до значних бюджетних втрат протягом 4-річного періоду.

Відповідно, одним із ключових завдань акцизної політики на найближчі роки буде підвищення акцизів для високопродуктивних тютюнових виробів (ТВЕН). Це матиме значний вплив на здоров'я населення та бюджетні надходження.

П'ять найбільших виробників тютюнових виробів в Україні сплачують 99,7% внутрішніх акцизних надходжень. Серед них чотири міжнародні компанії ("Бритіш Американ Тобакко", "Джей Ті Інтернешнл Україна", "Філіп Морріс" та "Імперіал Тобакко") та одна велика місцева фабрика. За останні 12 місяців, що завершуються у жовтні 2024 року, щомісячні продажі складали в середньому 9,7 млрд грн, або 116,6 млрд грн у річному вимірі.

Існує значний суспільний запит на фінансування військових потреб, але водночас суспільство очікує, що податки на споживання не зростатимуть. Відтак, суспільство очікує збільшення податкових надходжень за рахунок боротьби з нелегальним продажем та закриттям лазівок у тютюновій індустрії. Однак, підвищення акцизів на тютюнові вироби сприймається позитивно.

Проблема нелегального продажу все ще залишається значною: за оцінками, частка нелегального ринку коливається від 10 до 20%. Розповсюдження нелегальних тютюнових виробів здійснюється переважно через кіоски, вуличних торговців, а також онлайн-продаж, зокрема, через групи в месенджері Telegram. Боротьба з нелегальною торгівлею є однією з передумов зменшення доступності тютюнових виробів, особливо для молоді. Це також зробить фіскальний захід більш ефективним як для зменшення споживання, так і для збільшення надходжень до бюджету.

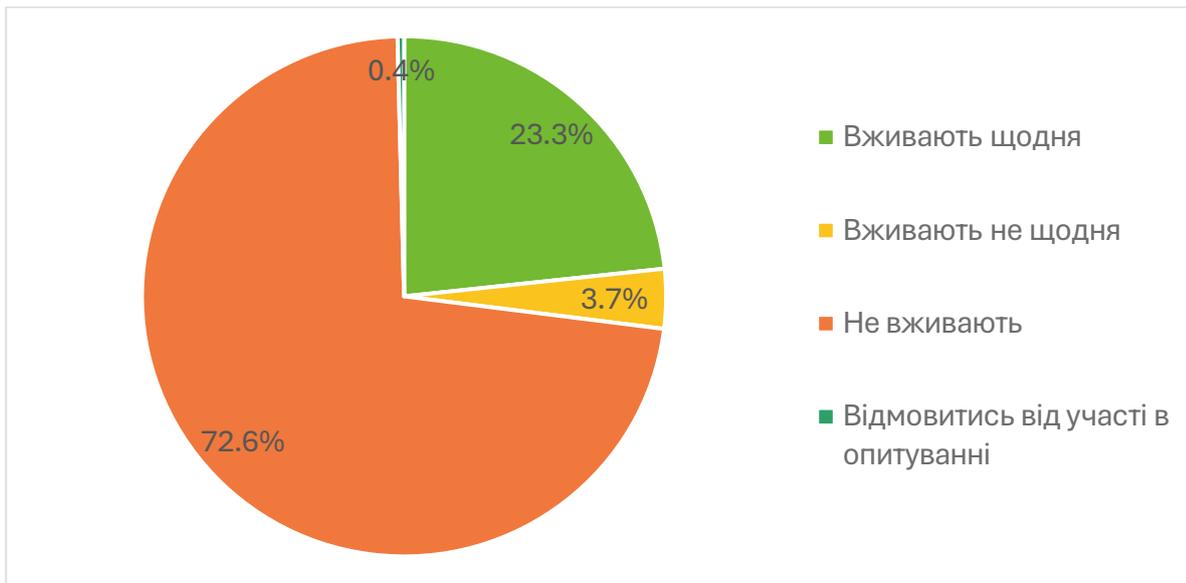
2. СПОЖИВАННЯ ТЮТЮНОВИХ ВИРОБІВ ДОМАШНІМИ ГОСПОДАРСТВАМИ УКРАЇНИ, КІЛЬКІСТЬ ТА ВАРТІСТЬ

Київський міжнародний інститут соціології провів опитування "Вживання тютюну і нікотинних виробів та ставлення до заходів з контролю над тютюном" у жовтні 2024 року. Дослідження проводилося методом комп'ютерного телефонного інтерв'ю (CATI). Респондентами були лише особи

віком від 18 років, які на момент опитування проживали на підконтрольній Україні території. Всього в рамках дослідження було проведено 2019 інтерв'ю. В опитуванні взяли участь респонденти з 24 областей України та міста Києва.

27% респондентів наразі вживають тютюн або нікотинові вироби (щодня або не щодня). 23,3% вживають їх щодня, а решта 3,7% - час від часу.

Графік 1. Споживання тютюнових та нікотинових виробів в Україні у жовтні 2024 року^{1 2}

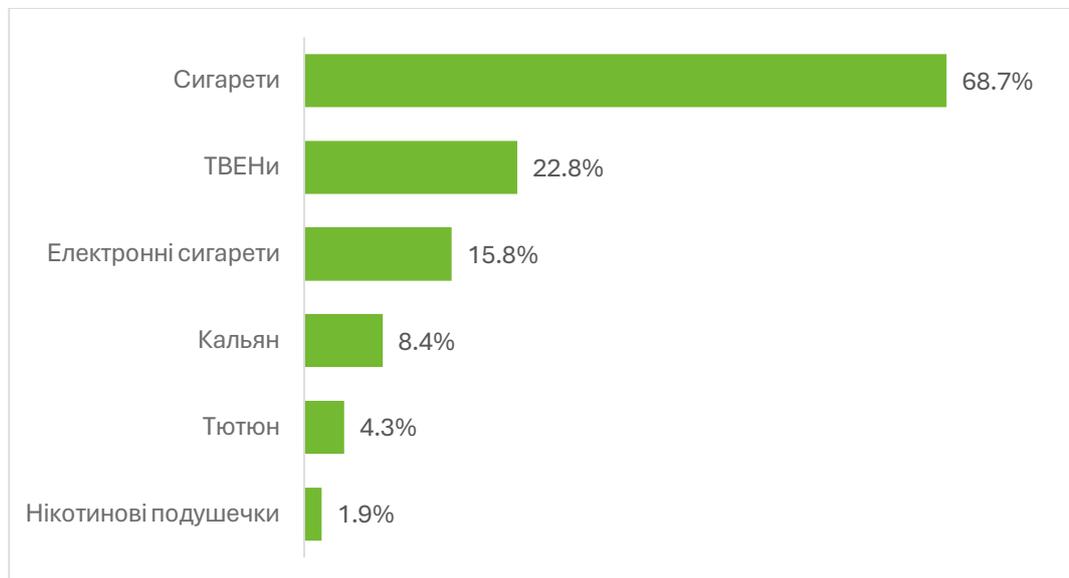
Джерело: Київський міжнародний інститут соціології

¹[ВЖИВАННЯ ТЮТЮНОВИХ І НІКОТИНОВИХ ВИРОБІВ ТА СТАВЛЕННЯ ДО АНТИТЮТЮНОВИХ ЗАХОДІВ: ЖОВТЕНЬ 2024 РОКУ](#)

²Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) в опитуванні, опублікованому 31 травня 2023 року, зазначила, що приблизно 27,4% респондентів зараз вживають тютюнові та нікотинові вироби, 23% респондентів вживають щоденно. Обидва опитування, ВООЗ та Київського міжнародного інституту соціології, включили в свою модель дослідження ТВЕНІ та електронні сигарети
<https://www.who.int/europe/news/item/31-05-2023-world-no-tobacco-day-2023--ukraine-survey-results-highlight-challenges>
https://www.kiis.com.ua/materials/pr/20241122_z/Аналітичний%20звіт%20Омнібус%202024.pdf

Серед цих 27%, що споживають тютюн або нікотинові вироби щодня або не щодня, найпопулярнішим видом продукції є сигарети (68,7%). На другому місці - тютюнові вироби для електричного нагрівання (ТВЕН) такі як IQOS або Glo (22,8%). На третьому місці за популярністю - електронні сигарети (15,8%).

Графік 2. Найпоширеніші тютюнові або нікотинові вироби в Україні ³

Джерело: Київський міжнародний інститут соціології

Більшість (68,7%) споживачів тютюну та нікотинових виробів курять сигарети, хоча цей показник зменшився порівняно з 2023 роком (74,7%). Враховуючи, що рівень споживання ТВЕНів зріс порівняно з 2023 роком, можна припустити, що курці сигарет і тютюну переходять на ТВЕНи. Однак це припущення потребує подальших досліджень. Існує позитивна кореляція між віком курця та споживанням сигарет. Іншими словами, чим старший курець, тим вища ймовірність, що він віддає перевагу сигаретам перед іншими тютюновими виробами. Крім того, рівень споживання сигарет є нижчим у великих містах порівняно з малими містами або селами. Так, у селах 79% курців вживають сигарети, тоді як у містах із населенням понад 100 тисяч осіб цей показник становить 58,9%. Також простежується обернена залежність між доходами споживачів та споживанням сигарет. Серед курців із низьким рівнем доходу 81% споживають сигарети, тоді як серед заможних споживачів цей показник становить 55,2%. Ці дані свідчать, що сигарети сьогодні є товаром нижчої категорії.

В Україні тютюнові та нікотинові вироби більш поширені серед чоловіків (39,5%), ніж серед жінок (16,7%). Аналіз розподілу споживання за типами продукції в різних вікових групах показує, що частка осіб, які курять сигарети, зростає з віком.

³[ВЖИВАННЯ ТЮТЮНОВИХ І НІКОТИНОВИХ ВИРОБІВ ТА СТАВЛЕННЯ ДО АНТИТЮТЮНОВИХ ЗАХОДІВ: ЖОВТЕНЬ 2024 РОКУ](#)

Сигарети залишаються найпопулярнішим продуктом серед усіх вікових груп, окрім 18-29 років, де сигарети, ТВЕНи та електронні сигарети мають однакову частку - 43-44% (враховуючи паралельне споживання кількох видів продукції).

Помітна зворотна кореляція між віком і часткою вікової групи, яка споживає ТВЕНи та електронні сигарети, може свідчити про ще більшу частку споживання цих продуктів у підгрупі неповнолітніх курців.

Жінки переважно споживають ТВЕНи та електронні сигарети. Частка цих продуктів у споживанні підгрупи жінок-курців (34,2% та 20,4% відповідно) майже вдвічі вища, ніж серед курців-чоловіків (17,0% та 13,4% відповідно).

Крім того, існує позитивна кореляція між рівнем доходу людини та рівнем споживання тютюнових виробів. 27,4% людей з низьким рівнем доходу споживають тютюнові вироби, порівняно з 33% курців з високим рівнем доходу.⁴

Те саме стосується і ТВЕНів, частка споживання яких зростає зі збільшенням доходу. Лише 8,6% курців з низьким рівнем доходу використовують ТВЕНи, тоді як 33,3% курців з високим рівнем доходу споживають ТВЕНи. Крім того, ТВЕНи та електронні сигарети більш поширені у великих містах, ніж у селах чи малих містах.

Сигарети мають найбільшу частку в споживанні серед членів сімей з низьким (але не дуже низьким) рівнем доходу, тоді як загальна частка вживання тютюнових та нікотинних виробів є найвищою серед споживачів з високим рівнем доходу.

---

⁴"Дуже низький" рівень доходу означає, що член домогосподарства відповів, що йому не вистачає грошей навіть на їжу; "низький" - що грошей вистачає на їжу, але не вистачає на одяг; "середній" - що грошей вистачає і на їжу, і на одяг, але не вистачає на деякі дорогі речі (телевізор тощо); "високий" - що може дозволити собі деякі дорогі речі або може дозволити собі все в цілому

Табл. 3. Споживання тютюнових та нікотинових виробів в Україні за соціально-демографічними категоріями⁵

% у рядку	Споживання			▶	Види продуктів, що споживаються				
	Всього	Щодня	Не щодня		▶	Сигарети	ТВЕН	Електронні сигарети	Кальян
<i>Стать</i>									
Чоловіки	39.5	34.9	4.6	▶	72.9	17.0	13.4	9.1	6.1
Жінки	16.7	13.7	3.0	▶	60.5	34.2	20.4	7.1	0.7
<i>Вік</i>									
18-29 років	32.9	27.4	5.5	▶	43.7	44.6	44.2	21.2	0.6
30-39 років	32.5	27.1	5.4	▶	59.6	34.6	21.7	12.3	0.7
40-49 років	29.5	25.3	4.2	▶	76.1	14.4	6.0	4.7	8.1
50-59 років	30.7	27.7	3.0	▶	84.3	9.5	3.2	1.7	3.3
60-69 років	20.5	18.6	1.9	▶	82.9	5.7	0.0	0.0	11.4
70+ років	11.1	9.9	1.2	▶	87.2	4.7	0.0	0.0	8.1
<i>Регіон</i>									
Захід	21.5	17.1	4.4	▶	70.4	14.3	15.1	10.4	1.7

⁵ [ВЖИВАННЯ ТЮТЮНОВИХ І НІКОТИНОВИХ ВИРОБІВ ТА СТАВЛЕННЯ ДО АНТИТЮТЮНОВИХ ЗАХОДІВ: ЖОВТЕНЬ 2024 РОКУ](#)

Центр	26.6	23.2	3.4	▶	72.7	22.1	15.1	8.7	2.5
Південь	32.0	28.1	3.9	▶	62.9	29.7	20.8	8.7	4.0
Схід	32.3	30.4	1.9	▶	66.8	24.8	6.1	2.6	16.4
<i>Тип населеного пункту</i>									
Село	22.7	19.0	3.7	▶	79.0	10.5	15.2	5.4	4.5
СМТ / місто (до 20 тис.)	24.6	21.2	3.4	▶	83.7	14.9	7.4	12.3	1.4
Місто (20-99 тис.)	27.6	26.2	1.4	▶	72.9	20.8	14.4	9.9	6.2
Місто (100 тис. і більше)	30.6	26.2	4.4	▶	58.9	31.6	18.0	8.9	4.3
<i>Рівень доходу сім'ї</i>									
Дуже низький	27.4	22.7	4.7	▶	61.7	8.6	8.5	0.0	17.6
Низький	24.0	20.3	3.7	▶	81.0	15.0	9.3	3.0	5.6
Середній	26.4	24.0	2.4	▶	68.8	25.4	15.2	9.3	1.5
Високий	33.0	26.8	6.2	▶	55.2	33.3	26.9	16.5	2.3

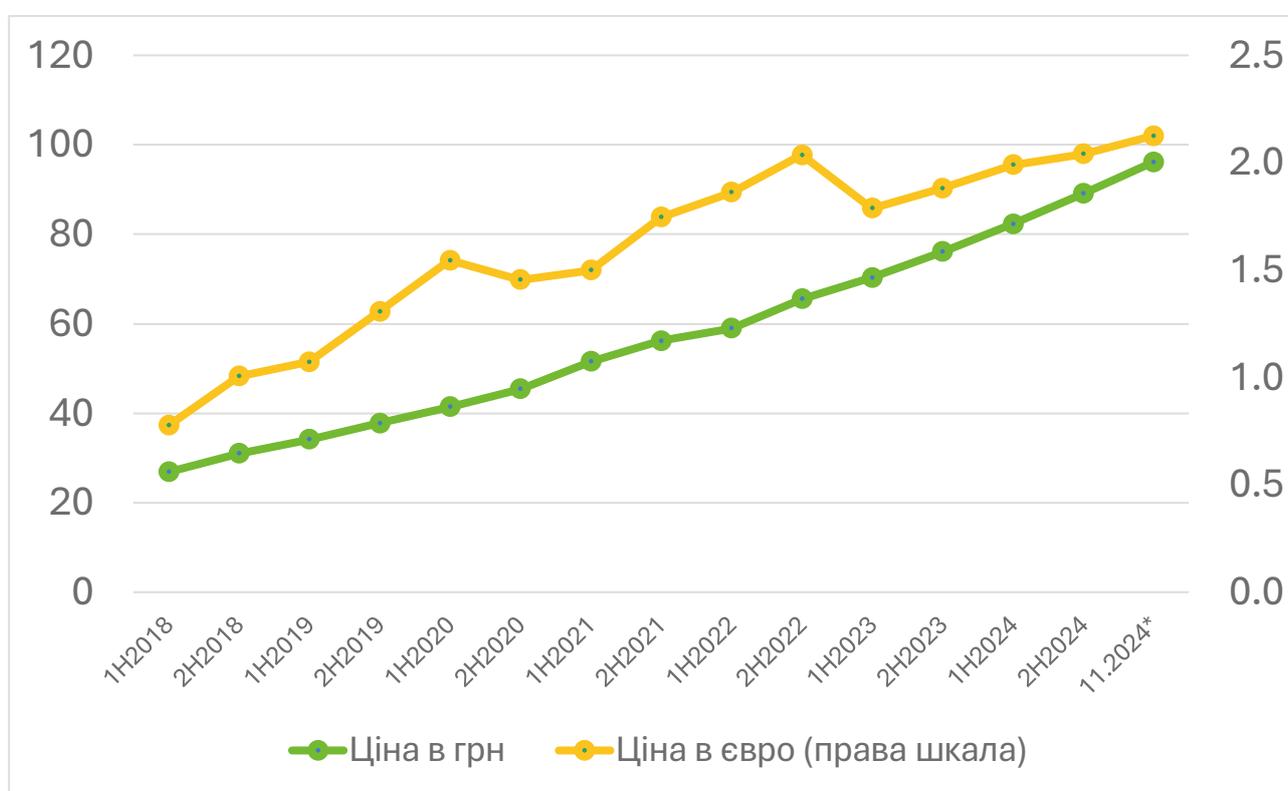
Джерело: Київський міжнародний інститут соціології

3. ЦІНОУТВОРЕННЯ

Станом на травень 2024 року ціна пачки сигарет середнього класу з фільтром на 20 сигарет становила в середньому 87,14 грн (~ € 2,00), збільшившись на 231% у номінальному вираженні або на 155% у реальному вираженні з січня 2018 року. Ця ціна включає 50,34 грн. акцизного податку та 14,53 грн. ПДВ, тобто загальні непрямі податки становлять 74,4% від роздрібної ціни.

Через прийнятий план підвищення акцизів та інфляцію середня ціна за упаковку постійно зростала в номінальному вираженні протягом останніх 6 років, однак ціна в євро зупинилася на рівні трохи вище €2,0 через девальвацію української гривні після повномасштабного вторгнення.

Графік 4. Ціна пачки сигарет середнього класу (20 сигарет)

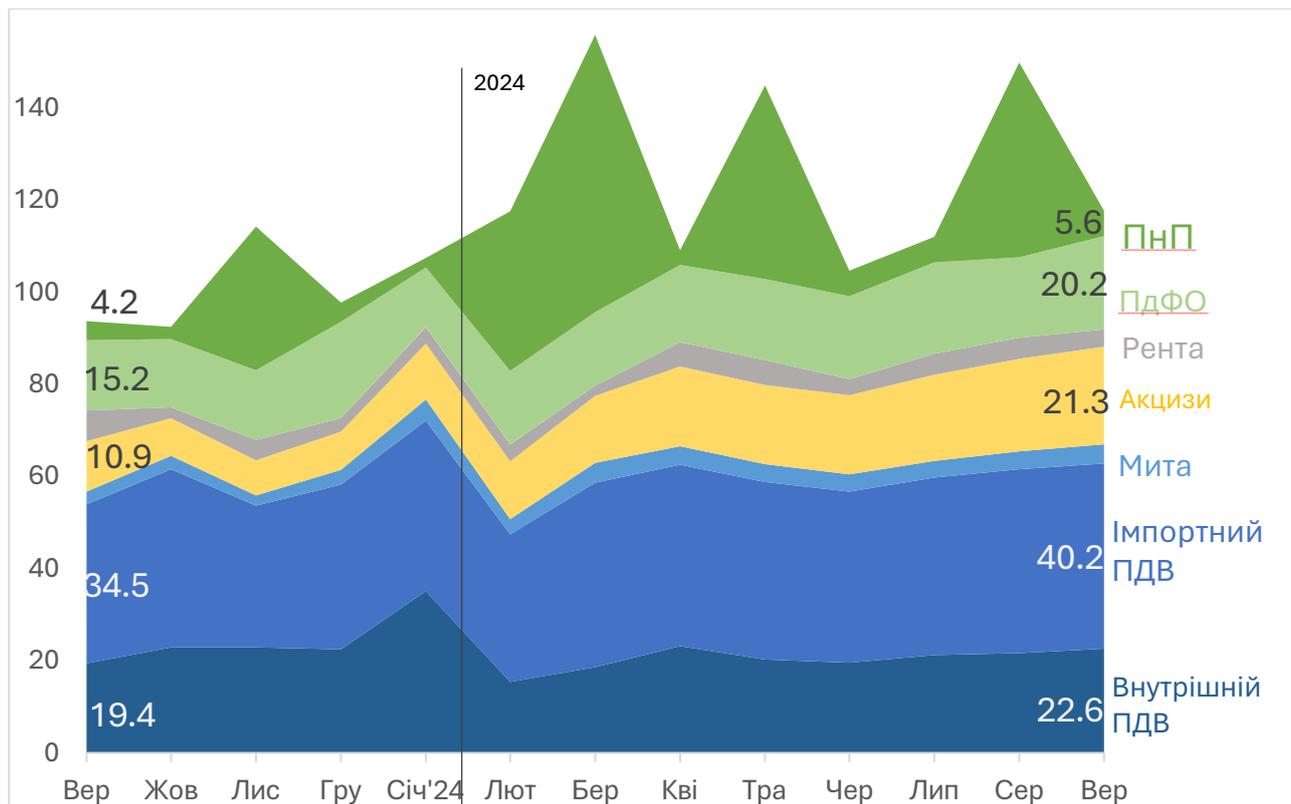
Джерело: Розрахунки ЦЕС

4. ПРОДАЖІ ТА ПОДАТКОВІ НАДХОДЖЕННЯ

Загальні податкові надходження державного бюджету стабільно зростають, додавши 26% у вересні 2024 року, тоді як кумулятивний ІСЦ за цей період сягнув 8,6%, а базова інфляція - 7,3%.

Із 117,9 млрд грн вересневих доходів 21,3 млрд грн - це надходження від акцизів, які зросли на 95% порівняно з аналогічним періодом минулого року. З цих 21,3 млрд грн 10 млрд грн (~ €225 млн) становили акцизи на тютюнові вироби.

Графік 5. Щомісячні податкові надходження до державного бюджету, млрд. грн.⁶

Sources: CES calculations, Ministry of Finance of Ukraine

Роль тютюнових акцизів у наповненні зведеного бюджету зростає разом зі збільшенням надходжень. Номінальні надходження акцизів у 2023 році зросли на 38,9% порівняно з довоєнним 2021 роком, перевищивши накопичену інфляцію, і незважаючи на скорочення населення, яке оцінюється на рівні 14%.

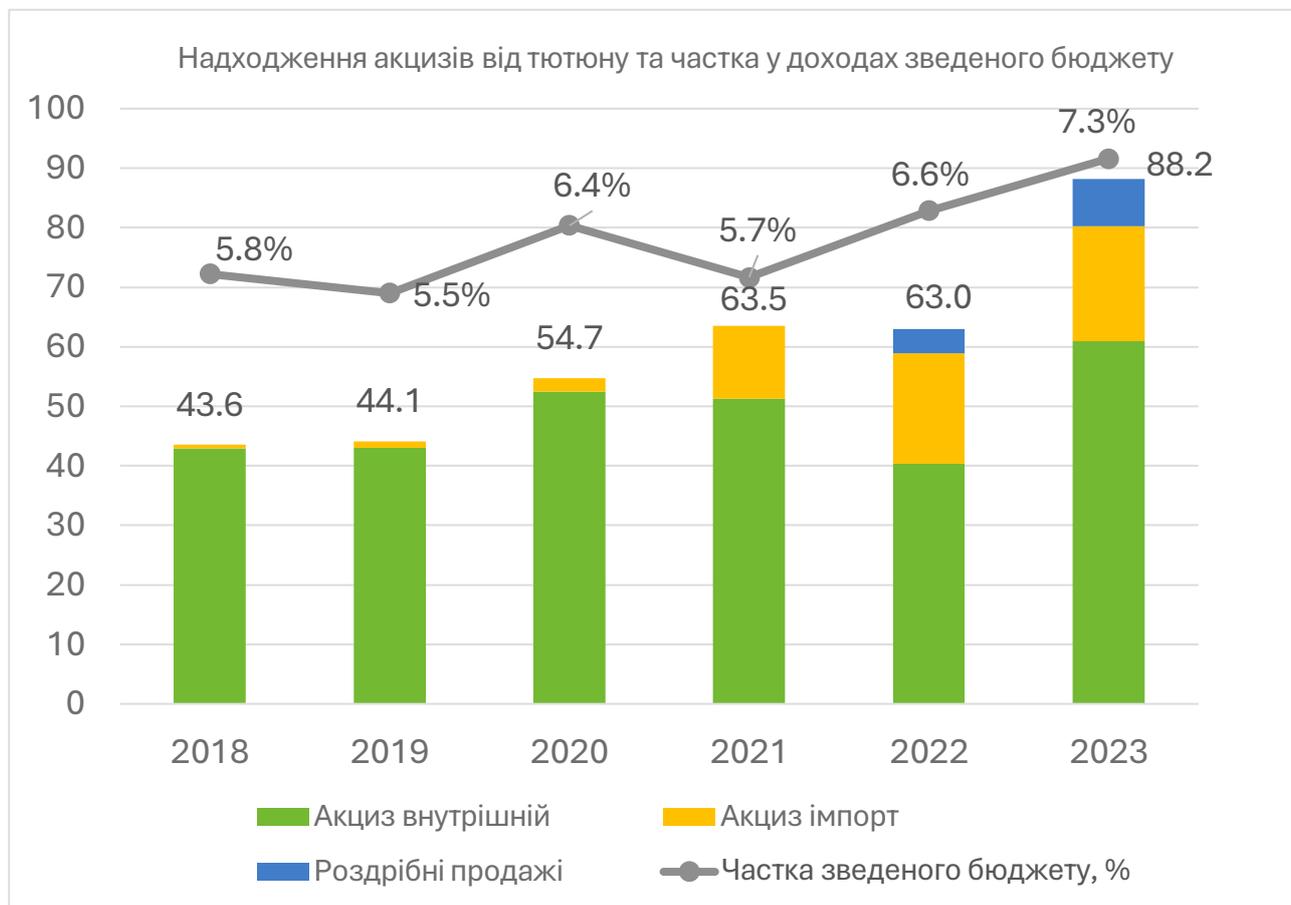
Це призвело до збільшення частки акцизних надходжень у державному бюджеті з 5,7% до 7,3%. З 2022 року акцизний податок з роздрібного продажу, який раніше надходив до державного бюджету, передається до місцевих бюджетів. Акцизний податок з роздрібних продажів - це акциз у розмірі 5% від роздрібної ціни продажу. Спочатку його сплачували роздрібні мережі, але з метою покращення податкової дисципліни обов'язок сплати акцизу був перекладений на імпортерів та українських виробників, виходячи з обсягів продажу та максимальних роздрібних цін.

Акциз розподіляється Казначейством між місцевими бюджетами, виходячи з частки зареєстрованого роздрібного товарообігу в кожній територіальній одиниці, що розраховується Державною податковою службою щомісяця на основі даних з касових апаратів. Такий підхід має на меті стимулювати місцеву

⁶ ПНП - податок на прибуток підприємств, ПДФО - податок на доходи фізичних осіб, рента на надра - рента за користування природними ресурсами, ПДВ - податок на додану вартість, що стягується з імпортних або українських товарів.

владу забезпечувати дотримання податкового законодавства у сфері роздрібної торгівлі тютюновими виробами на місцевому рівні з метою збільшення податкових надходжень до місцевих бюджетів.

Графік 6. Надходження та частка тютюнових акцизів

Джерела: Розрахунки ЦЕС, Державна податкова служба України

Єдиною достовірною інформацією про обсяги продажів є дані про продажі тютюнових виробів через касові апарати, які доступні за період з квітня 2023 року. За останні 12 місяців, що завершилися у жовтні 2024 року, щомісячні продажі становили в середньому 9,7 млрд грн, або 116,6 млрд грн у річному вимірі.

За даними маркетингового дослідження, проведеного Forbes Україна⁷, основними гравцями ринку станом на кінець 2023 року були наступні:

⁷ [Світові гіганти, "сірі" конячки і \(не\)монополіст: хто у топ-10 найбільших тютюнових компаній України](#)

Компанія*	Ключові бренди (українське виробництво та імпорту)	Річні продажі, млрд грн (в т.ч. експорт)
"Філіп Морріс"	Marlboro, Heets, IQOS, Parliament, L&M	28-30
"Бритіш Американ Тобакко"	Vogue, Dunhill, KENT, Rothmans, Lucky Strike, Capri, Pryluky	29.6
"Джей Ті Інтернешнл Україна"	Camel, Winston, Glamour, Monte Carlo	22.5
"Імперіал Тобакко"	Davidoff, West, Jade, Parker & Simpson, Imperial Classic, Pryma	9.6
"Галичина – Табак"	Sk, Estrada, Barge, Derzhavna, Grelka	6.9
"Марвел"	Marvel, Compliment, Strong, Lifa, Kyiv	6.4

Джерело: Розрахунки ЦЕС

*дистриб'юторські компанії без урахування брендів, щоб уникнути подвійного підрахунку.

5. ПОТОЧНИЙ ТА МАЙБУТНІЙ ДИЗАЙН АКЦИЗНОГО ПОДАТКУ

В Україні до тютюнових виробів застосовуються адвалорні та специфічні ставки акцизного податку. Податковий кодекс також передбачає, що загальне податкове зобов'язання не повинно бути меншим за мінімальне податкове зобов'язання, встановлене для різних тютюнових та нікотинових виробів. У більшості випадків мінімальне податкове зобов'язання є вищим за податкове зобов'язання, розраховане відповідно до закону, і, таким чином, мінімальний податок слугує фактичним акцизним навантаженням.

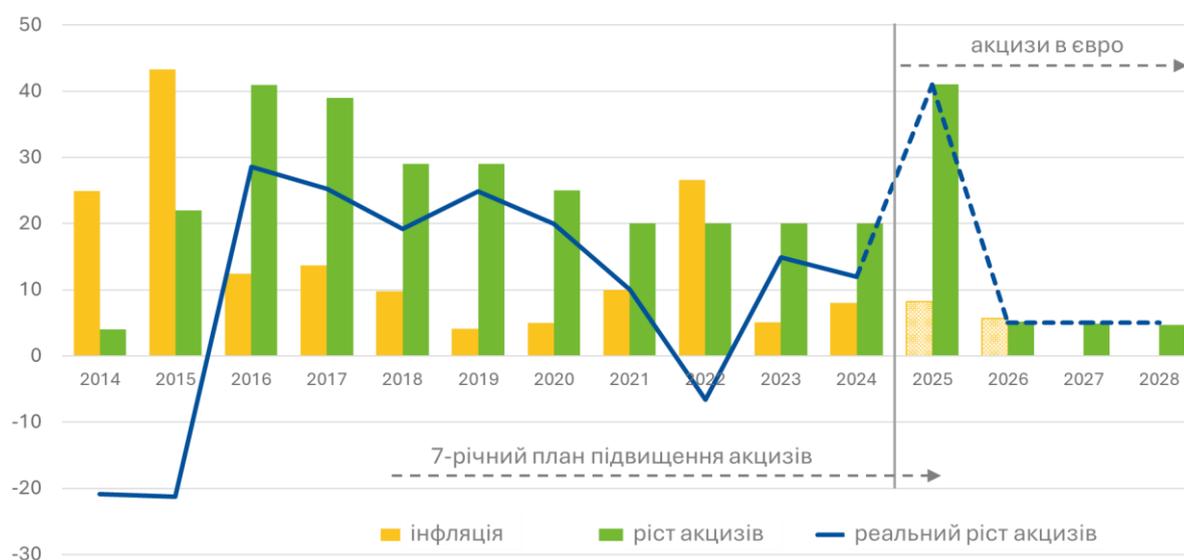
Така ситуація виникає через низьку адвалорну ставку в 12%, яка застосовується лише для найдорожчих тютюнових виробів.

У грудні 2017 року Україна затвердила семирічний план підвищення акцизів на тютюнові вироби на 20% щорічно⁸. Це мало забезпечити наближення до Директиви ЄС про мінімальне акцизне податкове зобов'язання в розмірі не менше 90 євро за 1000 одиниць до 2025 року.

З подальшими змінами законодавці підвищили специфічний акциз на 30% у 2018 році та 20 + 9% у 2019 році (два підвищення протягом року) і затвердили подальший графік щорічного підвищення на 20% до 2025 року.

З урахуванням інфляції цей графік призвів до постійного зростання реальних ставок акцизів, за винятком 2022 року, коли інфляція в Україні сягнула 26%.

Графік 7. Зміна номінальних та реальних ставок акцизів, %.

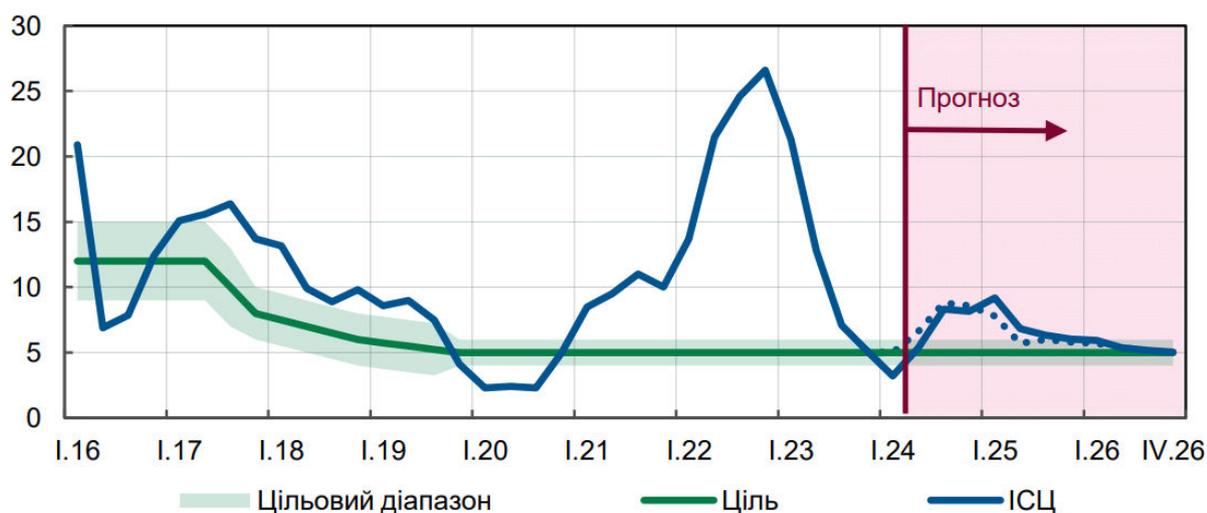

Джерела: Розрахунки ЦЕС, дані НБУ

На основі макроекономічного прогнозу Національного банку ми очікуємо інфляцію на рівні 8,2% у 2024 році з незначним зниженням до 5-6% у наступні роки (якщо не враховувати фундаментальну невизначеність, спричинену російською агресією)

⁸ [Закон України Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2018 році](#)

Графік 8. Фактичний та прогнозний індекс споживчих цін⁹

Джерело: Дані НБУ

Оскільки чинна шкала не дозволяє досягти рівня оподаткування, встановленого ЄС, виникла необхідність переглянути ставки акцизного податку з метою поступового досягнення мінімального рівня, встановленого Директивою ЄС 2011/64/ЄС.

Як результат, у червні 2024 року Верховна Рада України ухвалила в першому читанні новий закон про акцизи на тютюнові вироби. Цей закон встановлює ставки тютюнових акцизів у євро, а не в гривнях.

Закон дозволить Україні досягти мінімуму акцизного податку на сигарети в ЄС до 2028 року. Це також збільшить податкові надходження до бюджету¹⁰.

Серед інших позитивних законодавчих змін - запровадження специфічного акцизу на нікотин для перорального застосування (нікотинові подушечки) на рівні мінімального акцизу на сигарети вартістю до 5 євро за 1 кг. У перерахунку на оподаткування за 1000 штук, це буде еквівалентно приблизно 59 євро за 1000 штук у 2028 році, коли мінімальний акциз на сигарети сягне 90 євро. Оскільки нікотинові подушечки без тютюну можуть мати найменший вміст шкідливих компонентів серед усіх тютюнових та нікотинових виробів¹¹, така преференція може бути обґрунтованою. Наразі лише 9 країн ЄС запровадили акциз на нікотин для перорального вживання¹², деякі приклади ставок становлять 0,4 крони/г у Чеській Республіці (~€16/кг) та 50 €/кг у Греції, що є нижчими за ставку в 73 €/кг, яка буде застосована в Україні у 2025 році.

⁹ [Інфляційний звіт, квітень 2024](#)

¹⁰ [Проект Закону про внесення змін до Податкового кодексу України щодо перегляду ставок акцизного податку на тютюнові вироби](#)

¹¹ Дослідницька група ВООЗ з питань регулювання тютюнових виробів, Секція 4

¹² [ТЕНДЕНЦІЇ ОПОДАТКУВАННЯ ТЮТЮНУ Перспектива ЄС](#)

Українські законодавці також заборонили продаж будь-яких ароматизованих електронних сигарет, що має на меті знизити рівень початку куріння серед дітей та молоді - за умови, що продаж нелегальних ароматизованих електронних сигарет буде контролюватися.

З недоліків, у другому читанні закону про акцизи на тютюнові вироби очікується, що законодавці розглянуть податкові пільги для ТВЕНів, що відокремить зростання акцизів на ТВЕНи від зростання акцизів на сигарети.^{13 14}

Табл. 9. Акциз на тютюнові вироби, графік підвищення, прийнятий у першому читанні (4 червня 2024 року)

Вид акцизу	Одиниці	2021	2022	2023	2024	2024 в євро	2025	2026	2027	2028
Специфічний акциз		грн	грн	грн	грн		євро	євро	євро	євро
Сигарети	1000 штук	1 089	1 306	1 568	1 881	41.3	58	61	64	67
Тютюн, нікотинові вироби для перорального застосування	1 кг	1 368	1 641	1 970	2 363	51.9	73	77	81	85
ТВЕНи	1000 штук	1 456	1 747	2 097	2 517	55.3	70.40	70.80	71.14	72.00
Рідини для електронних сигарет	літр	3 000	3 000	10 000	10 000	220				
Мінімальний акциз										
Сигарети	1000 штук	1 456	1 748	2 097	2 517	55.3	78	82	86	90
Адвалорний	%	12	12	12	12		12	12	12	12

Джерела: Розрахунки ЦЕС, Законопроект 11090

¹³ [Акциз на тютюнові вироби почне зростати з липня 2024 та буде в євро - проєкт](#)

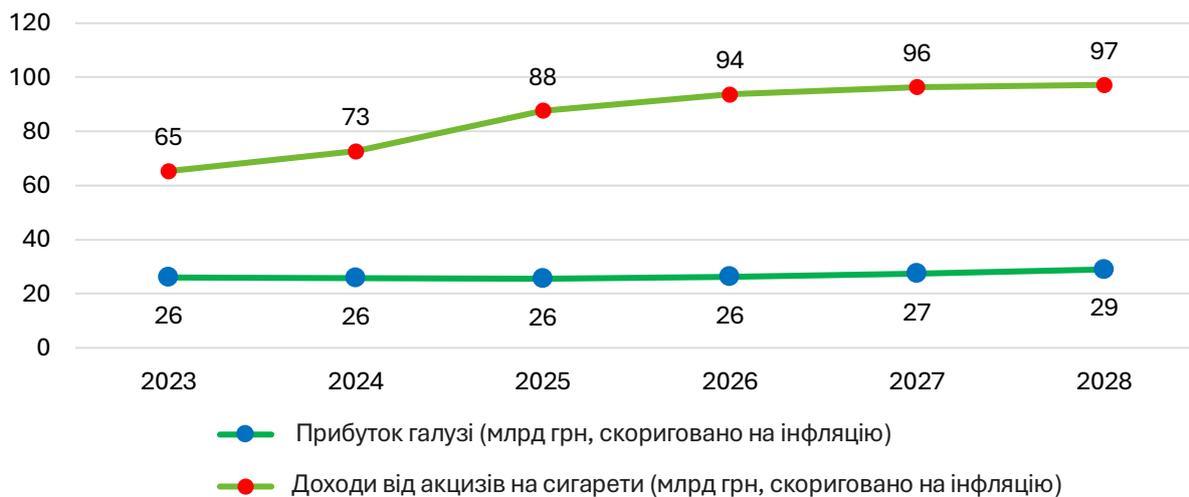
¹⁴ [Рада попередньо підтримала законопроект про підвищення акцизу на тютюнові вироби](#)

6. МОДЕЛЮВАННЯ ВПЛИВУ ПІДВИЩЕННЯ АКЦИЗІВ

Аналіз фіскального впливу підвищення акцизів на тютюнові вироби, проведений на основі податкової моделі, розробленої Віденським інститутом міжнародних економічних досліджень¹⁵, показує, що скориговані на інфляцію надходження від акцизів на сигарети зростуть з 73 млрд грн у 2024 році до 97 млрд грн у 2028 році, тоді як прибутки галузі залишаться майже незмінними, повернувшись до помірної зростання у 2028 році. Поширеність куріння зменшиться з 23,2% у 2023 році до 22% у 2026 році, але потім відновить помірне зростання і досягне 22,3% у 2028 році.

Прогнозується, що запроваджена податкова політика дозволить запобігти понад 93 тисячам передчасних смертей до 2026 року, а кумулятивний ефект призведе до того, що до 2028 року вдасться запобігти майже 80 тисячам передчасних смертей.

Графік 10. Акцизні надходження та прибуток галузі (млрд грн, реальні значення)

Джерела: Розрахунки ЦЕС, Державна податкова служба України

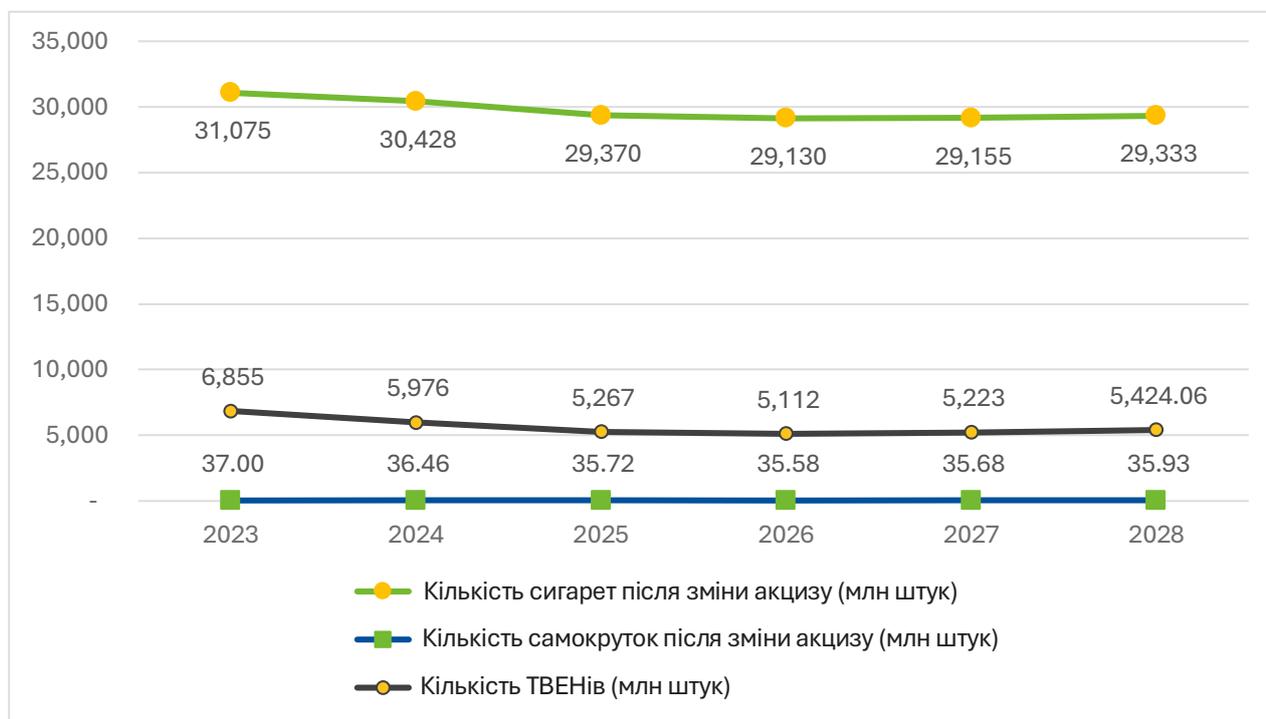
Моделювання показує помітне зниження споживання сигарет промислового виробництва - з 31 075 млн. шт. у 2023 році до 29 333 млн. шт. у 2028 році, що відображає стійке скорочення внаслідок підвищення акцизів та зміни споживчих уподобань у бік альтернативних продуктів.

На противагу цьому, якщо акцизне розмежування буде схвалено (див. Графік 9), обсяги продажу тютюнових виробів для електричного нагрівання скорочуватимуться повільніше, що свідчить про часткове зміщення акцентів у поведінці споживачів від традиційних сигарет. Початкова кількість

¹⁵ Аналіз фіскального та медичного впливу підвищення акцизів на тютюнові вироби в Україні, Крістіан Фідановскі, Біляна Йованович, Нора Кунгл та Хана Росс, Аналітична записка Віденського інституту міжнародних економічних досліджень № 82, серпень 2024 р.

ТВЕНів знизиться з 6 855 млн шт. у 2023 році до 5 424 млн штук у 2028 році, але прогнозується, що споживання ТВЕНів зростатиме після 2026 року.

Графік 11. Споживання після інтервенції, млн. штук

Джерело: Розрахунки ЦЕС

7. ВИРОБНИЧІ ПОТУЖНОСТІ ТА ІМПОРТ ТЮТЮНОВИХ ВИРОБІВ В УКРАЇНІ

П'ять найбільших виробників тютюнових виробів в Україні сплачують 99,7% внутрішніх акцизних надходжень. Серед них чотири транснаціональні компанії (BAT, JTI, PMI та Imperial Tobacco) та одна велика місцева фабрика. Крім того, є й інші міжнародні та регіональні компанії, які мають незначні виробничі потужності в Україні.

До повномасштабного вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року PMI ("Філіп Морріс Інтернешнл") мала частку близько 28,5% українського тютюнового ринку¹⁶. Виробничі потужності компанії були розташовані в Харківській області, на території військових дій 2022 року та інтенсивних ракетних і артилерійських обстрілів після звільнення Харківської області в 2022 році. Як наслідок, через заходи безпеки та логістичні проблеми, завод у Харківській області не міг використовуватися. За два місяці після повномасштабного вторгнення частка ринку PMI впала до 14%. Щоб продовжити свою присутність на українському ринку, компанія налагодила імпорт з фабрик PMI за кордоном, а в

¹⁶ [Філіп Морріс відновила свою частку на українському ринку сигарет до 24%](#)

серпні 2022 року підписала контракт з Imperial Tobacco на виробництво продукції РМІ до грудня 2024 року на їхньому заводі в Києві¹⁷. Станом на жовтень 2023 року генеральний директор РМІ повідомив, що частка ринку відновилася до 24%, тобто майже до рівня, що був до вторгнення.

У травні 2024 року РМІ відкрила новий завод на заході України (Львівська область). Інвестиції в новий завод склали близько \$30 млн¹⁸. Від першої публічної згадки про плани будівництва нового заводу у Львівській області до початку його роботи пройшло близько року. Компанія планує перевести та працевлаштувати працівників з харківського заводу на новому заводі на заході України¹⁹.

Табл. 12. Внутрішні виробники тютюнових виробів (виробничі потужності та сплачені податки) у 2023 році

	Виробництво, млн. штук		Сплачені податки, млн. грн.				Податки на 1 тону тютюнової сировини, млн. грн
	Сигарети	ТВЕНи	Акцизи	ПДВ	ПДФО	Всього	
"Бритіш Американ Тобакко"	10 726	905	21 122	5 911	198	27 231	24.3
"Джей Ті Інтернешнл Україна"	10 203	0	17 348	4 801	120	22 270	14.8
"Імперіал Тобакко"	9 265	0	17 098	4 702	3	21 803	25.6
Винниківський завод	1 244	0	4 831	810	66	5 707	7.7
"Філіп Морріс" ²⁰	10 000 ²¹	n/d	24 000	6 400	n/d	n/d	n/d

¹⁷ [Галина Воробйова, "Імперіал Тобакко Продакшн Україна": Випробування війною довели, що для нас немає нічого неможливого](#)

¹⁸ [Філіп Морріс інвестує 30 млн доларів у нове виробництво в Україні](#)

¹⁹ [Філіп Морріс запустила нову фабрику на Львівщині](#)

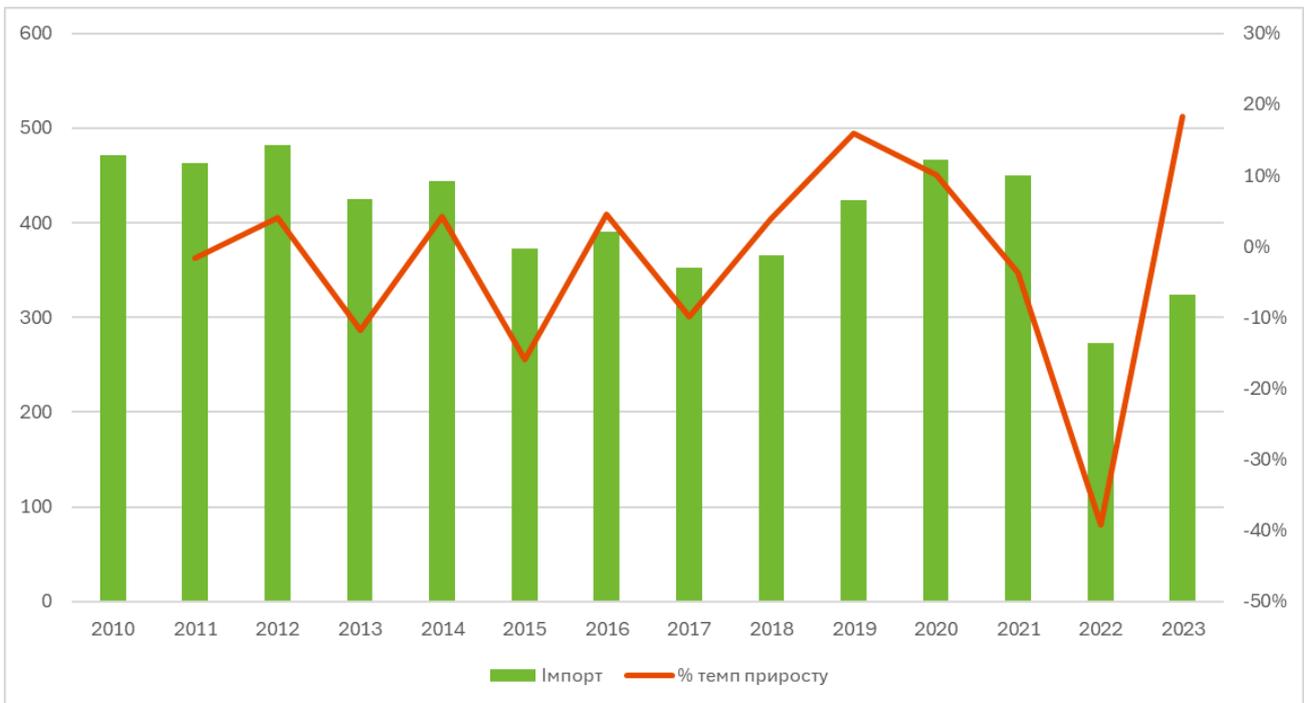
²⁰ [Філіп Морріс в Україні у І півріччі збільшила податкові відрахування до бюджету на 33,5%](#)

²¹ [Філіп Морріс запустила нову фабрику на Львівщині](#)

Всього	31 438	905	60 399	16 225	387	77 011	n/a

Джерело: Розрахунки ЦЕС

Графік 13. Реальна вартість імпортованих тютюнових виробів в Україну в \$ млн, 2010-2023 рр. (2010 рік базовий)

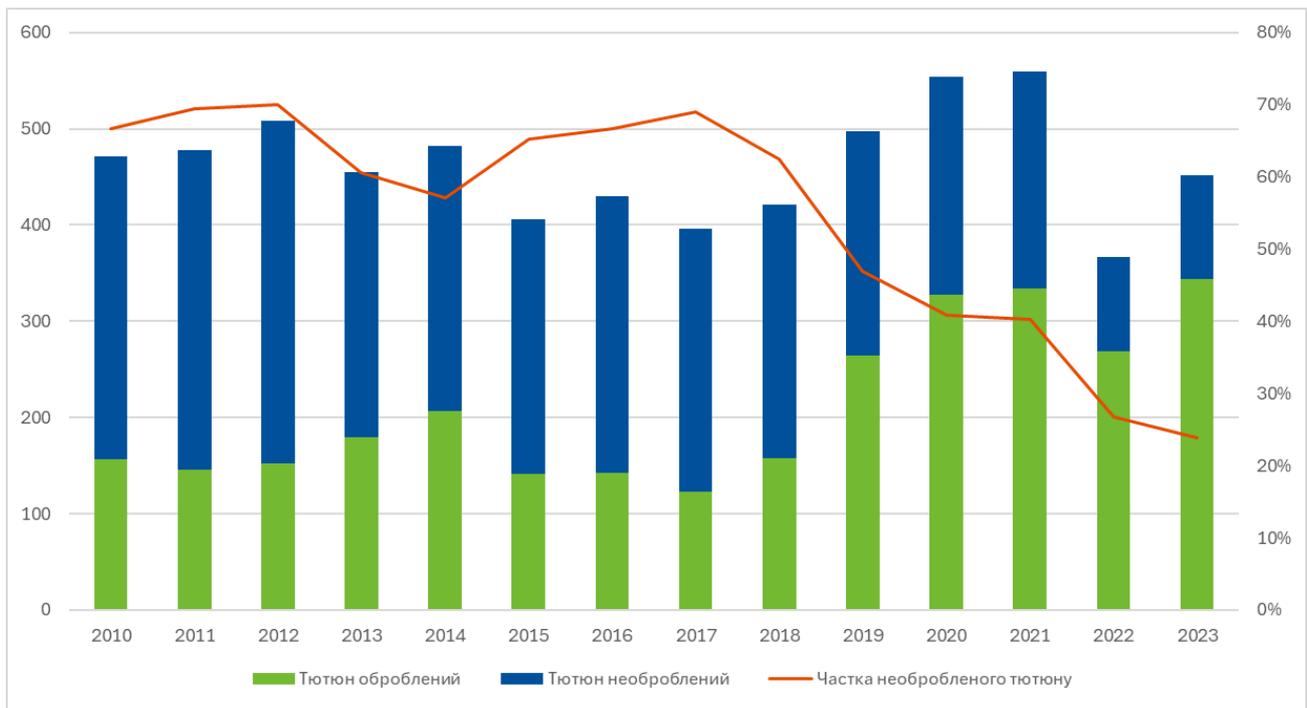
Джерела: Аналітика UN Comtrade, розрахунки ЦЕС

З 2010 по 2023 рік обсяг імпорту тютюнових виробів в Україну зменшився на 19 млн доларів США або на 4% у номінальному вираженні.

У 2010-2012 роках вартість імпорту тютюнових виробів демонструвала стабільне зростання. У 2013 - 2017 роках на ринку домінував затяжний тренд падіння з незначними коливаннями. Однією з основних причин падіння є те, що у 2014 - 2015 роках гривня ослабла по відношенню до долара, а зниження обсягів міжнародної торгівлі з Росією було частково заміщено внутрішнім виробництвом. У 2017-2021 роках ринок відновився після попереднього спаду і різко зріс на 41% за 5 років. У 2021 році вартість імпортованих тютюнових виробів у номінальному вираженні сягнула піку в \$559 млн.

Через повномасштабне вторгнення Росії в Україну імпорт тютюнових виробів скоротився більш ніж на 34%, досягнувши свого мінімуму в \$367 млн в номінальному вираженні. У 2023 році вартість імпорту відновилася на 23% порівняно з попереднім роком і сягнула \$452 млн номінально.

Графік 14. Структура імпорту тютюнових виробів в Україну, \$ млн, 2010-2023 рр.

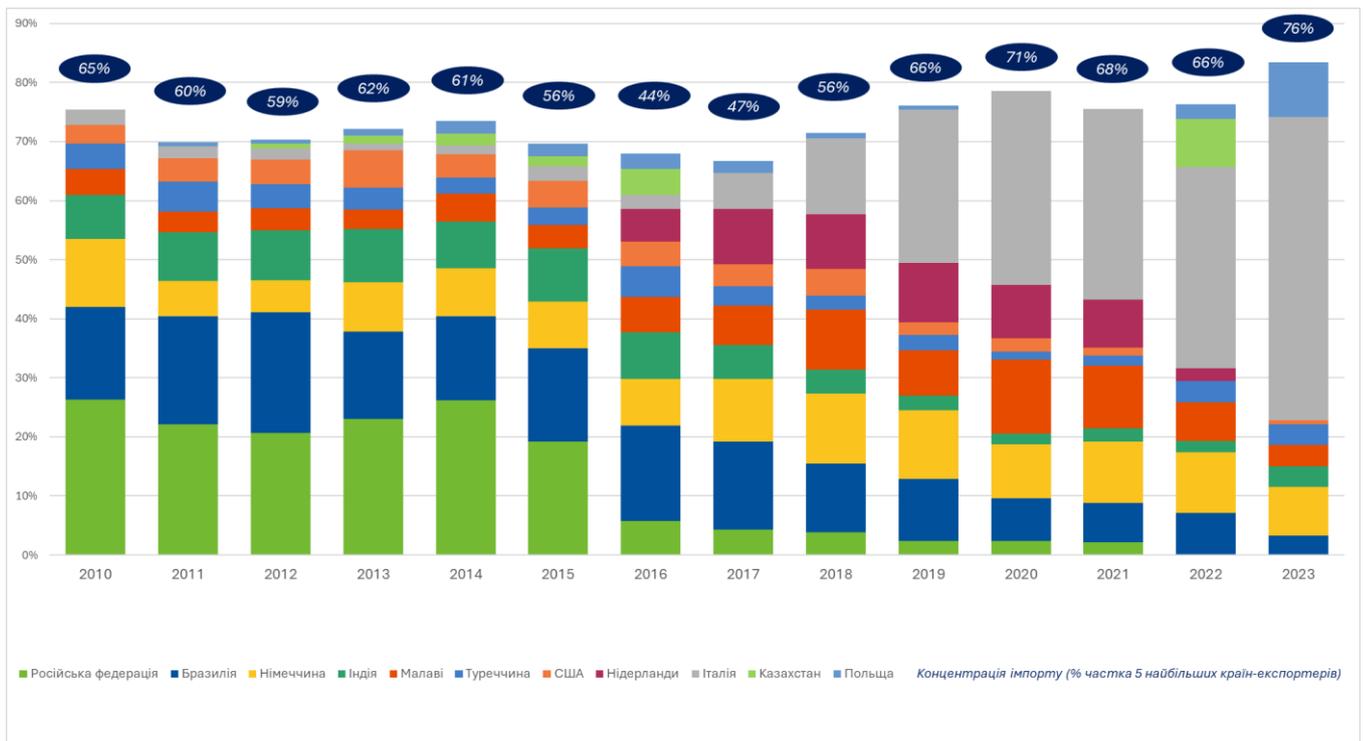

Джерела: Аналітика UN Comtrade, розрахунки ЦЕС

Через відносно низьку собівартість виробництва та особливості виробничого процесу в структурі імпорту тютюнових виробів в Україну у 2010-2018 роках переважала тютюнова сировина (необроблений тютюн, повністю або частково оброблений тютюн та тютюнові відходи). З 2010 по 2018 рік частка необробленого тютюну коливалася в межах 57% - 70% від загального обсягу імпорту тютюнових виробів. Але з 2019 року частка необроблених тютюнових виробів становить менше 50%, демонструючи стійку тенденцію до зниження. Ця тенденція пов'язана з невизначеністю іноземних партнерів щодо інвестування у виробництво в країні під час війни та економічної нестабільності.

Після 2022 року заводи деяких виробників були зруйновані або пошкоджені внаслідок російських ударів, тому ці компанії були змушені імпортувати тютюнові вироби, щоб зберегти свою частку на українському ринку. Цей факт пояснює тенденцію до зменшення частки необробленого тютюну в структурі імпорту тютюнових виробів в Україну.

Графік 15. Країни з найбільшим експортом тютюну та тютюнових виробів в Україну

Джерела: Аналітика UN Comtrade, розрахунки ЦЕС

Російські тютюнові вироби становили 20%-26% у структурі імпорту тютюнових виробів в Україну протягом 2010-2014 років. Але після початку російсько-української війни в лютому 2014 року частка Росії почала зменшуватися, а обсяги торгівлі між двома країнами почали скорочуватися. З 2022 року імпорт російських тютюнових виробів в Україну не здійснювався.

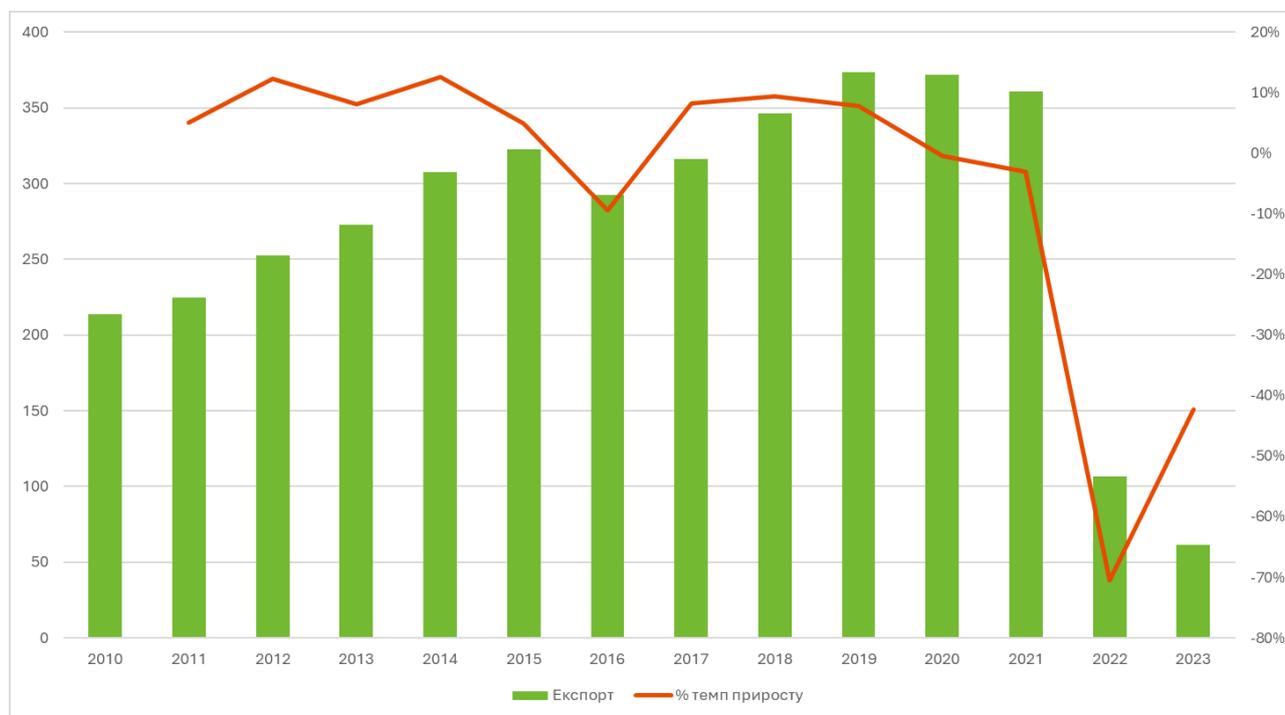
З 2017 року значно збільшився імпорт тютюнових виробів в Україну з Італії. Більше того, у 2019-2023 роках частка Італії в загальному імпорті тютюнових виробів в Україну не опускалася нижче 25%. Така тенденція до зростання частки імпорту тютюнових виробів з Італії пояснюється загальним збільшенням італійського експорту тютюнових виробів у 2017 - 2023 роках. Це сталося завдяки мільярдним інвестиціям великих міжнародних виробників тютюнових виробів в італійську тютюнову промисловість.

Німеччина та Туреччина є відносно стабільними міжнародними торговельними партнерами України, оскільки абсолютні та відносні показники імпорту тютюнових виробів з цих країн суттєво не змінювалися протягом останніх 14 років.

Концентрація імпорту - це показник, який демонструє, чи генерує невелика кількість країн більшу частину імпорту, чи він розподіляється між великою кількістю країн. На нашому графіку ми розрахували частку 5 найбільших імпортерів тютюнових виробів в Україну за кожен рік, і цей результат демонструє концентрацію імпорту. Протягом 2010-2016 років концентрація імпорту знизилася з 65% у 2010 році до 43% у 2016 році. Таким чином, 5 лідерів з імпорту тютюнових виробів в Україну у 2016 році забезпечували більшу частку загального імпорту тютюнових виробів, ніж у 2010 році. Але у 2017-

2023 роках в Україні спостерігалася тенденція до зростання концентрації імпорту тютюнових виробів, яка досягла свого піку у 2023 році на рівні 75%. Це сталося за рахунок зростання частки Італії в українському імпорті тютюнових виробів.

Графік 16. Реальна вартість експортованих тютюнових виробів з України в \$ млн, 2010-2023 рр. (2010 рік - базовий)

Джерела: Аналітика UN Comtrade, розрахунки ЦЕС

З 2010 по 2021 рік обсяг експорту тютюнових виробів з України збільшився на 68% у реальному вимірі. Вартість експортованих тютюнових виробів демонструвала стабільну тенденцію до зростання з незначними коливаннями протягом 12 років. У 2022 році, після повномасштабного вторгнення, експорт тютюнових виробів з України скоротився на 70% у реальному вимірі порівняно з попереднім роком. У 2023 році, на відміну від імпорту, експорт не почав відновлюватися і продовжив тенденцію до падіння, скоротившись на 42% у реальному вираженні. Загалом за перші два роки повномасштабного російського вторгнення експорт тютюнових виробів з України скоротився більш ніж на 80%.

8. НЕЛЕГАЛЬНЕ ВИРОБНИЦТВО ТА ПРОДАЖ ТЮТЮНОВИХ ВИРОБІВ

Існує значний суспільний запит на фінансування військових потреб, але водночас суспільство очікує, що податки на споживання не зростатимуть. Відтак, суспільство очікує збільшення податкових

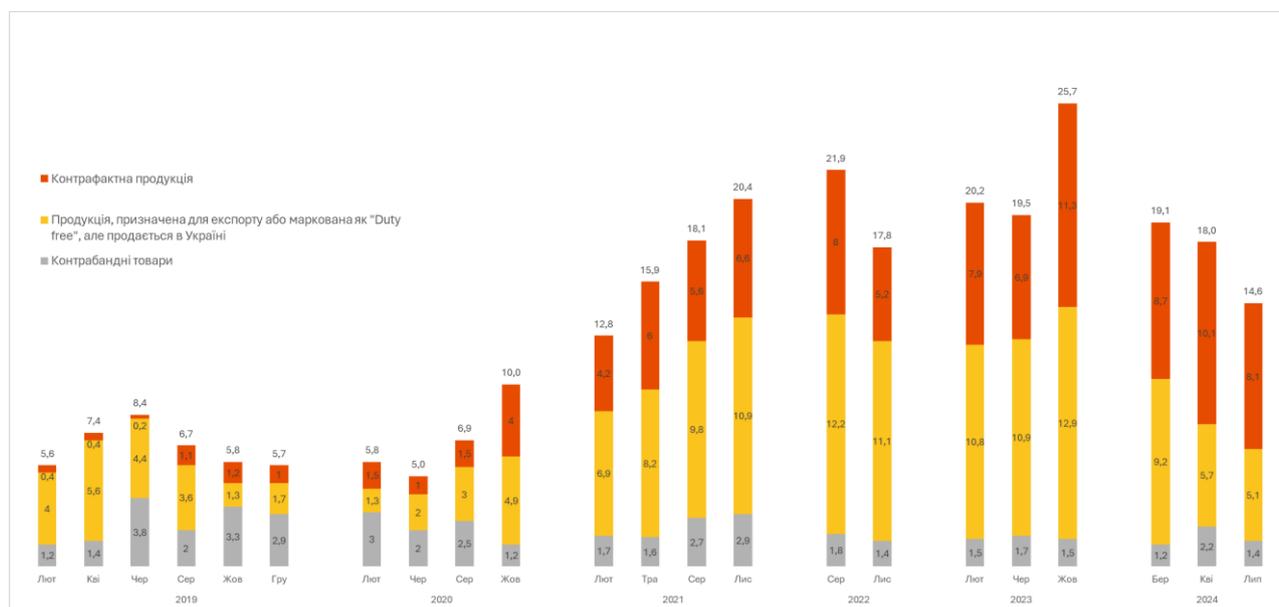
надходжень за рахунок боротьби з нелегальним продажем та закриттям лазівок у тютюновій індустрії. Однак, підвищення акцизів на тютюнові вироби сприймається позитивно.

Згідно з дослідженням Kantar Україна²², проведеним на замовлення провідних національних виробників тютюнових виробів, рівень нелегальної торгівлі тютюновими виробами в Україні на початок 2024 року становив 19,1%.

Щорічні втрати бюджету оцінюються у 24 млрд грн. З жовтня 2023 року до березня 2024 року зменшилася частка контрафактної продукції (до 8,7%), а також частка продукції з маркуванням "Duty Free" та призначеної для експорту, яку нелегально продавали в Україні (до 9,2%). Зменшення двох показників могло відбутися завдяки слідчим діям на Винниківській тютюновій фабриці. Також важливо підкреслити, що, незважаючи на зниження рівня нелегальної торгівлі тютюновими виробами, порівняно з попереднім роком, рівень 19,1% все ще залишається історично високим.

Більшість тютюнових виробів (57%), які мають маркування "Duty Free" або призначені для експорту і нелегально продаються в Україні, супроводжуються написом про те, що їхнім виробником є Винниківська тютюнова фабрика. Майже половина цієї групи нелегальної продукції - сигарети Compliment з маркуванням "Duty Free" (45%).

Графік 17. Продаж нелегальних тютюнових виробів в Україні за категоріями²³

Джерело: Опитування Kantar Ukraine

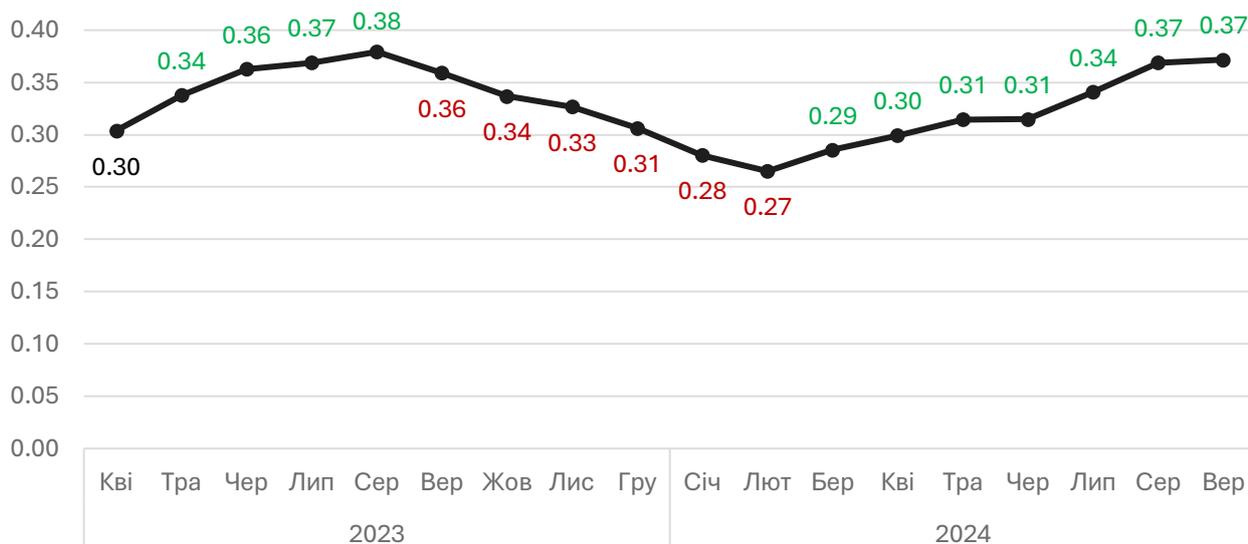
²² Компанія Kantar Україна - комерційна структура, яка реалізує проект "Моніторинг нелегальної торгівлі тютюновими виробами в Україні" на замовлення провідних українських виробників тютюнових виробів. Дослідження проводиться чотири рази на рік, а методологія дослідження розкривається лише частково.

²³ ["Моніторинг нелегальної торгівлі тютюновими виробами в Україні. Хвиля 3" – звіт на замовлення Української асоціації виробників тютюнових виробів](#)

Розповсюдження нелегальних тютюнових виробів здійснюється через кіоски (33%), магазини (30%), вуличних торговців (19%) та стихійні ринки (13%). Ще одним каналом збуту є онлайн, зокрема - групи в месенджері Telegram. Наш моніторинг показує, що в останні місяці онлайн-продажі мають проблеми з постачанням, ймовірно, через слідчі дії на території Винниківської тютюнової фабрики.

Щомісячні дані про обсяги роздрібних продажів, отримані від Державної податкової служби (доступні з квітня 2023 року), свідчать про значні коливання - до 40% від найнижчого рівня в лютому 2024 року. Через обмеженість ряду даних ми не можемо скоригувати їх на сезонність і зробити достовірні висновки про зміни в обсягах нелегальних продажів. Варто зазначити, що дослідження підтверджують сезонність споживання сигарет у регіонах з континентальним кліматом, особливо там, де діє заборона на куріння в приміщеннях, як це є в Україні. За таких умов курці можуть знижувати інтенсивність споживання сигарет у холодні місяці або замінювати їх альтернативними нікотиновими продуктами.

Графік 18. Середньоденний обсяг продажу тютюнових виробів за місяцями, за даними касових апаратів, млрд. грн.

Джерело: Розрахунки ЦЕС

Рівень "Товарів, призначених для продажу або маркованих як "Duty free", але проданих в Україні" був відносно стабільним у 2022-2023 роках - 10,8% - 12,9%. Але у квітні 2024 року цей показник знизився до 5,7%.²⁴

Причиною такої зміни, ймовірно, є закон, який набув чинності 1 жовтня 2023 року. Цей закон забороняє виробництво для продажу в зоні безмитної торгівлі та продаж у магазинах безмитної торгівлі тютюнових виробів і рідин для електронних сигарет до закінчення воєнного стану. Крім того,

²⁴ ["Моніторинг нелегальної торгівлі тютюновими виробами в Україні 2024. Хвиля 2" -звіт на замовлення Української асоціації виробників тютюнових виробів](#)

розроблено законопроект, покликаний запобігти необґрунтованим втратам сировини під час виробництва, які можуть стати джерелом нелегальних тютюнових виробів. Крім того, Комітет Верховної Ради України з питань фінансів, податкової та митної політики розробив механізм системи відстеження тютюнових виробів на основі євроінтеграційної Директиви 2014/40/ЄС.^{25 26} Ця система відстеження називається е-Акциз. В Україні діятиме система відстеження, подібна до європейської системи відстеження тютюнових виробів Tobacco Track&Trace, яка працює в ЄС з 2019 року. Система зберігатиме інформацію про кожен унікальний ідентифікатор, нанесений на підакцизну продукцію. Це дозволить відстежувати історію руху кожного конкретного товару. В Україні існує проблема з реалізацією продукції з підробленими акцизними марками через офіційні дистриб'юторські мережі. Відрізнити такі марки від справжніх без спеціальної експертизи непросто. Вирішенням цієї проблеми стане електронна акцизна марка, представлена двовимірним кодом DataMatrix. Виробники та імпортери зможуть генерувати електронні акцизні марки в цифровій системі відстеження е-Акциз та розмішувати їх на своїй продукції. Таким чином, уряд отримає повну інформацію про весь ланцюг постачання, а споживачі зможуть переконатися, що вони не купують контрафактну продукцію. Крім того, після запровадження е-Акциз всі алкогольні та тютюнові вироби для продажу в магазинах безмитної торгівлі підлягатимуть обов'язковому маркуванню. При розробці законопроекту були враховані провідні європейські норми щодо маркування та контролю за рухом підакцизних товарів. Запуск системи запланований на січень 2026 року.²⁷

9. ВИСНОВКИ

Український ринок тютюнових виробів має кілька унікальних характеристик у порівнянні з іншими ринками Європейського Союзу та іншими країнами.

Найвищий рівень щоденного споживання спостерігається серед наймолодшої вікової групи (18-29 років), що може свідчити про потенційне зростання рівня поширеності куріння. Хоча сигарети залишаються найпопулярнішим продуктом, молодь демонструє більш рівномірне споживає сигарет, тютюнових виробів для електричного нагрівання (ТВЕН) та електронних сигарет.

Політика акцизного оподаткування відіграє вирішальну роль у формуванні ринку. Україна вже реалізувала план підвищення акцизів на тютюнові вироби з метою приведення їх у відповідність до директиви ЄС. Нещодавні законодавчі зміни включають новий закон, який визначає ставки акцизів у євро, а також графік підвищення акцизів, який передбачає досягнення мінімальних вимог ЄС до 2028 року, після того, як попередній графік не досягнув своєї мети через сильнішу, ніж прогнозувалося,

---

²⁵ [Акцизна політика і нелегальна торгівля тютюновими виробами: у пошуках збалансованих рішень.](#)

²⁶ [Детінізація тютюнового ринку: експерти обговорили ключові заходи боротьби з нелегальною торгівлею тютюном](#)

²⁷ [ВР ухвалила закон про електронну акцизну марку і перенесла дату введення на два роки](#)

девальвацію гривні. Запровадження акцизу на нікотинові подушечки для перорального застосування також є важливим кроком у регулюванні нових нікотинових продуктів.

Водночас, акцизи на ТВЕНи були відокремлені від акцизів на сигарети, що, за прогнозами, може призвести до зміни поведінки споживачів та потенційних втрат бюджету.

На ринку домінують чотири транснаціональні компанії та одна велика місцева фабрика. Незважаючи на значні податкові надходження від продажу тютюнових виробів, існує значна проблема нелегальних продажів, які, за оцінками, становлять від 10% до 20%. Ці незаконні продажі здійснюються переважно через кіоски, вуличних торговців та онлайн-платформи, що підкреслює необхідність посилення контролю за дотриманням законодавства та суворішого контролю за ринком.

При розробці політики слід також ретельно враховувати структуру попиту. Сигарети є найпоширенішим продуктом (68,7%), за ними йдуть ТВЕНи (22,8%) та електронні сигарети (15,8%). Існує помітний зв'язок між доходом і споживанням: люди з вищим доходом частіше вживають тютюнові вироби загалом і ТВЕНи зокрема. Крім того, існують помітні відмінності у споживанні тютюну та нікотинових виробів серед чоловіків і жінок, вікових груп, регіонів та різних типів населених пунктів.

Уряд України вжив заходів для боротьби з нелегальною торгівлею, зокрема прийняв закон, що забороняє продаж тютюнових виробів у магазинах безмитної торгівлі, оскільки вони використовуються для переправлення неоподаткованого тютюну на нелегальний внутрішній ринок. Також триває розробка системи відстеження (e-Акциз), подібної до тієї, що діє в ЄС, яка, як очікується, покращить відстеження тютюнових виробів та боротьбу з продажем контрафактної продукції.

Моделювання наслідків підвищення акцизів показує, що скориговані на інфляцію надходження від акцизів на сигарети зростуть з 73 млрд грн у 2024 році до 97 млрд грн у 2028 році. Модель також прогнозує зменшення поширеності куріння, але незначне зростання після 2026 року та значне скорочення передчасних смертей внаслідок підвищення акцизів. Очікується, що споживання сигарет промислового виробництва зменшиться, з потенційним переходом до альтернативних продуктів, таких як ТВЕНи.

Ключові моменти, які слід врахувати в майбутньому:

- підвищити акциз на ТВЕНи до мінімального рівня для сигарет, щоб мінімізувати втрати бюджету та узгодити його з цілями акцизної політики;
- посилити заходи для боротьби з нелегальним продажем шляхом посилення контролю на місцевому рівні, онлайн-моніторингу та систем відстеження;
- впровадити та забезпечити функціонування системи електронного акцизу для відстеження тютюнових виробів та більш ефективного обмеження нелегальної торгівлі;

- продовжувати ґрунтований на даних моніторинг та оцінку впливу податкової політики на поширеність куріння та бюджетні надходження;
- продовжувати дослідження вживання різних продуктів, а також впливу доходу та географічного розташування на моделі споживання тютюну та нікотину з метою формування політики;
- оцінити вплив заборони на ароматизовані електронні сигарети.

Ці заходи допоможуть досягти цілей як скорочення споживання тютюну, так і збільшення бюджетних надходжень в Україні.